

10. Физическая культура: Учебная программа для 10–11 классов уровня общего среднего образования. – Астана: НАО им. Алтынсарина, 2015. – 14 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://5.ai.kz/wp-content/uploads/2017/02>
11. Физическое воспитание: Куррикулум для 10–12 кл. / Ministerul Educației al Republicii Moldova., trad.: Teodor Grimalschi. – Chișinău: Î.E.P. Știința &, 2010. – 32 p.
12. Ярова О. Б. Фізкультурна освіта і спорт у початковій школі Євросоюзу: сучасний стан і тенденції розвитку / О. Б. Ярова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 4. – С. 401–412.
13. Bielski J. Metodyka wychowania fizycznego i zdrowotnego / J. Bielski. – Kraków, 2005. – 361 s.

REFERENCES

1. Andreieva O. Organizacijno-metodychni aspekty fizychnogo vykhovannia ditej shkilnoho viku [Organizational and methodical aspects of school's children physical education] Moloda sportyvna nauka Ukrainy, 2001, pp. 191–194.
2. Vilchkovski E. Fizychno vyhovannya shkoliariv u riznykh krayinakh svitu (Istoriya ta suchasnist) [Physical education of students in different countries of the world (History and nowadays)], 2016, 397 p.
3. Globa G. Systema fizychnogo vyhovannya v shkolakh Kytayu [Physical education system in Chinese schools] Pedagogika, psykhologiya ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannya i sportu. Kharkiv, 2012, vol.10, pp. 17–19.
4. Kompleksnaia programma fizicheskogo vospitaniya uchashchikhsya 1–11 klassov. V. I. Lyakh, A.A. Zdanevich. 2007. M., 2012. [Electronic resource] – Rezhim dostupu: <https://starlight27.ru/>
5. Moskalenko N. Programno-normatyvni zasady fizychnogo vykhovannia u krayinakh Yevropejskogo Soyuzu [Program-normative principles of physical education in the countries of the European Union] Sportyvnyj visnyk Prydniprovia. 2017, vol. 3, pp. 101–108.
6. Osadchaya T. Systema pedagogycheskogo kontroliya za dostyzeniyamy uchashhykhsa v oblasti fizycheskogo vospytaniya v shkolax USA [A system of pedagogical control over students achievement in the field of physical education in US schools] Fyzycheskoe vospytanye studentov. 2009, vol. 2, pp. 68–78.
7. Pangelova N. Zarubizhnyj dosvid organizaciyi fizychnogo vyhovannya v zagalnoosvitnix shkolakh. [] Sportyvnyj visnyk Prydniprovia. 2017, vol. 1, pp. 215–221.
8. Sorokolyt N. Osobennosti fizycheskogo vospytaniya v obshheobrazovatelnykh shkolakh Ukrainy I Polshy [Foreign experience in the organization of physical education in secondary schools] Kultura fizicã: probleme științifice ale învățămîntului și sportului. Chișinău, 2012, pp. 285–290.
9. Uchebnie programmy dlia uchrezhdeniy obshchego srednego obrazovaniya s belorusskim i russkim yazykami obucheniya i vospitaniya. Fizicheskaya kultura i zdorove. I–III klassy. – Minsk, 2017. [Electronic resource] – Rezhim dostupu: <http://edu.gov.by/srenee-obr>2019-2020-uchebnyy-god>
10. Fizicheskoe vospitanie: Kurrikulum dlya 10 – 12 kl. / Ministerul Educației al Republicii Moldova, trad.: Teodor Grimalschi. – Chișinău: Î.E.P. Știința &, 2010. – 32 p.
11. Fizicheskaya kultura: Uchebnaia programma dlya 10–11 klassov urovniya obshchego srednego obrazovaniya. – Астана: НАО им. Алтынсарина, 2015. – 14 p. [Electronic resource] – Rezhim dostupu: <http://5.ai.kz/wp-content/uploads/2017/02>
12. Yarova O. B. Fizkulturna osvita i sport u pochatkovij shkoli Yevrosoyuzu: suchasnyj stan i tendenciyi rozvytku [Physical education and sports in the EU elementary school: current state and development trends]. Pedagogichni nauky: teoriya, istoriya, innovacijni tehnologiyi. 2014, vol. 4, pp. 401–412.
13. Bielski J. Metodyka wychowania fizycznego i zdrowotnego / J. Bielski. – Kraków : [B.V.], 2005. – 361 p.

Стаття надійшла в редакцію 25.11.2019 р.

УДК 373.1.02:372.8

DOI 10.25128/2415-3605.19.2.3

ОКСАНА ЛАБІНСЬКА

ID ORCID 0000-0002-7711-9945

labinska@post.cz

старший викладач кафедри педагогіки

ПЗВО «Карпатський університет імені Августина Волошина»

м. Ужгород, вул. Гойди, 4

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІ СИСТЕМИ ЗА РУБЕЖЕМ
**ІНТЕГРУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ В КУРС ХІМІЇ
ОСНОВНОЇ ШКОЛИ: СТАВЛЕННЯ СЛОВАЦЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ
ВЧИТЕЛІВ**

Представлено та проаналізовано думку вчителів хімії основної школи України щодо проблем, пов'язаних з інтеграцією екологічної освіти та виховання (ЕОВ) зі змістом хімії. Для проведення дослідження модифіковано та доповнено анкету, яка була використана в Словацькій Республіці, та порівняно відповіді на деякі запитання зі ставленням вчителів хімії до вказаної проблеми. За допомогою анкетування 200 вчителів з'ясовано їхнє ставлення до існуючих проблем інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи – таких, як: недостатня кількість часу на уроці, недостатня часова дотація предмета «Хімія» в основній школі, важкий зміст державної навчальної програми «Хімія», недостатня підготовка учнів, недостатня кількість матеріалів з екологічної проблематики, незацікавленість учнів екологічною проблематикою, недостатнє виховання відповідальності з боку батьків, нестача особистих знань екологічного спрямування, недостатнє матеріально-технічне забезпечення кабінету хімії та нестача інформації про зарубіжний досвід ЕОВ. Встановлено, що найбільшою проблемою інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи більшість вчителів вважає недостатнє матеріально-технічне забезпечення кабінету хімії та недостатній обсяг навчальних годин предмета «Хімія».

Ключові слова: екологічна освіта та виховання, хімія, основна школа, екологічна проблематика.

ОКСАНА ЛАБИНСКАЯ

старший преподаватель кафедры педагогики
ЧЗВО «Карпатский университет имени Августина Волошина»
г. Ужгород, ул. Гойды, 4

**ІНТЕГРИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ
В КУРС ХИМИИ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ: ОТНОШЕНИЕ СЛОВАЦКИХ И
УКРАИНСКИХ УЧИТЕЛЕЙ**

Представлено и проанализировано мнение учителей химии основной школы Украины о проблемах, связанных с интеграцией экологического образования и воспитания в содержание изучения химии. Для проведения исследования модифицирована и дополнена анкета, которая была использована в Словацкой Республике. С помощью анкетирования 200 учителей выяснено отношение учителей химии к существующим проблемам интегрирования экологического образования и воспитания в курс химии в основной школе – таких, как: недостаточное количество времени на уроке, недостаточная временная дотация предмета «Химия» в основной школе, тяжелое содержание государственной учебной программы «Химия», недостаточная подготовка учащихся, недостаточное количество материалов по экологической проблематике, незаинтересованность учащихся экологической проблематикой, недостаточное воспитание ответственности со стороны родителей, недостаток личных знаний экологического направления, недостаточное материально-техническое обеспечение кабинета химии, недостаток информации о зарубежном опыте экологического образования и воспитания. Установлено, что самой большой проблемой интеграции экологического образования и воспитания в курс химии в основной школе большинство учителей считают недостаточное материально-техническое обеспечение кабинета химии и недостаточный объем учебных часов предмета «Химия».

Ключевые слова: экологическое образование и воспитание, химия, основная школа, экологическая проблематика.

OKSANA LABINSKA

Senior Lecturer, Department of Pedagogy
Augustine Voloshyn Carpathian University
Uzhhorod, 4 Hoidy Str.

**INTEGRATION ECOLOGICAL EDUCATION AND UPBRINGING INTO THE
CHEMISTRY COURSE OF THE BASIC SCHOOL: ATTITUDE OF SLOVAKIAN
AND UKRAINIAN TEACHERS**

The article presents and analyzes the opinions of chemistry teachers of Ukraine on the ecologization of school chemical education in the basic school and the problems associated with the integration of environmental

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІ СИСТЕМИ ЗА РУБЕЖЕМ

education and upbringing into the content of chemistry study at the basic school. For conducting the study in the form of a survey, the authors modified and supplemented the questionnaire developed by the scholars of the Slovak Republic. The survey of 200 teachers revealed their attitudes to the following problems of integrating environmental education and upbringing in the chemistry course at the basic school: lack of classroom hours, insufficient time allocation for the subject of Chemistry at the basic school, low level of students, lack of students' interest in the environmental issues, lack of teaching responsibility to children in families, low awareness of the ecological issues, insufficient material and technical support of chemistry laboratories and lack of information about foreign experience of environmental education and upbringing. In the opinion of most teachers, insufficient material support of the chemistry laboratories and insufficient time allocation for the course of chemistry are the greatest problem of integration of environmental education and upbringing in the chemistry course at the basic school. Also, the integration of environmental education in the subject of chemistry is hindered by the lack of teaching materials on environmental issues and lack of information about foreign experience of environmental education and upbringing. It is encouraging to note that 58 % of teachers who participated in the survey reported a certain degree of satisfaction (12 % reported strong satisfaction) with the integration of environmental education and upbringing in the chemistry course at the basic school level, since a large number of topics in chemistry are directly related to environmental education and upbringing. The practical value of the research is that its main findings, results and conclusions can be used for further the development of the theory and practice of ecologization of school chemical education in Ukraine. The outcomes of the study may be useful in the process of developing strategies for the modernization of the educational system in the context of the implementation of Ukraine's eurointegration policy.

Keywords: *environmental education and training, chemistry, basic school, environmental issues.*

Людина була і залишається невід'ємною частиною Природи, тому її життєдіяльність цілком залежить від благополуччя навколишнього природного середовища. Гармонійні стосунки людини з Природою є запорукою життєздатності і здоров'я людської цивілізації. На жаль, ХХІ ст. характеризується різким порушенням рівноваги природного середовища, що зумовлюється некерованою науково-технічною діяльністю, хижацьким природокористуванням та порушенням норм експлуатації природних ресурсів, забрудненням середовища, неконтрольованим землекористуванням, розширенням рамок урбанізації, переважанням матеріальних потреб над духовними, відсутністю контролю з боку відповідних державних органів за дотриманням норм природокористування тощо. Причинами такого стану довкілля є і відсутність сформованого екологічного світогляду людини, недосконалість природоохоронних компетенцій усіх верств населення, недостатність і затеоретизованість екологічного виховання на всіх рівнях освіти [2, с. 4].

Аналогічний погляд знаходимо і в інших авторів [4, с. 23]: «Нинішній рівень екологічної освіти в сучасному освітньому просторі України реалізується недостатньою мірою, а темпи й глибина перетворень не відповідають потребам суспільства, держави та особистості». Отже, одним з найважливіших питань сьогодення є формування у молоді екологічного світогляду. Насамперед це має стосуватися школярів, – тієї частини населення країни, від якої в майбутньому буде залежати прийняття рішень і конкретні дії щодо збереження природного середовища. Я. Клоцокова зазначає, що «школа в новій моделі більше не являється пасивним одержувачем інформації з зовнішнього середовища, яка потім передається пасивним учням і студентам. Навпаки, сама стає політичним актором, коли учні та вчителі активно беруть участь у вирішенні екологічних та соціальних проблем всередині та за межами школи» [9, с. 506].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення проблеми екологічної складової змісту освіти, показує, що різними аспектами екологізації шкільної освіти займалися багато провідних вчених, зокрема: Н. Буринська, Л. Величко, О. Власенко, Т. Вороненко, І. Воронцова, О. Дем'янюк, Ю. Дмитрук, В. Каленська, О. Лазебна, С. Лебідь, С. Левків, Н. Магура, О. Плахотнік, О. Пруцакова, Т. Саєнко, Ю. Скиба, С. Совгіра, І. Трохимчук, Т. Черноштан, С. Шмалей, О. Ярошенко та ін.

«Екологічна освіта в нашій державі набуває особливої актуальності і потребує якісних змін, новітніх методів і підходів, використання зарубіжного досвіду» [5, с. 107], вказує Г. Чайковська. У цьому контексті особливо цінним є досвід країн – сусідів України. Осмислення їх досвіду відкриває можливості творення сучасної освітньої політики України з урахуванням переваг та уникнення недоліків, що властиві цим державам у перехідний період. Як наслідок, в Україні поширюється практика вивчення зарубіжного досвіду шкільної освіти (І. Костицька, Ю. Кучер, О. Літвінов, Г. Марченко, М. М'яковський, С. Павлюк, С. Старовойт,

Б. Фуртак та ін.). Теорію і практику ЕОВ в зарубіжних країнах висвітлено в працях В. Ломакович, О. Петришин, О. Поп, Я. Полякової, О. Романової, І. Рудьковської, Т. Іванової, Д. Цихі та ін.

Комплексне дослідження трансформації системи шкільної педагогічної освіти східноєвропейських країн в контексті інтеграції України до європейського освітнього простору має не лише теоретичне, а передусім і практичне значення. На їх прикладі можна простежити процес змін у системі педагогічної освіти від минулої до сучасної шкільної освіти країни – члена Європейського Союзу (ЄС). Однією з таких країн, що послідовно й комплексно проводить освітні реформи, спрямовані на повноцінну адаптацію до цінностей ЄС, що включає й ЕОВ, є Словацька Республіка (СР). У ній створено національну систему безперервної ЕОВ населення, спрямовану на подолання негативних наслідків індустріалізації та науково-технічного прогресу, що базується на загальнолюдських цінностях і народних традиціях захисту довкілля та спрямована на поширення екологічних ідей у суспільстві. Про це свідчать загальнодержавні документи та роботи науковців СР, які присвячені питанням ЕОВ. Вивчення і врахування словацького досвіду трансформаційних процесів може бути корисним для України, для якої сьогодні актуальним завданням є створення сучасної, дієвої та цілісної системи виховання школярів з урахуванням кращого зарубіжного досвіду.

Метою статті є з'ясування ставлення вчителів хімії України до існуючих проблем інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи, порівняння з результатами подібного анкетування, проведеного в Словацькій Республіці.

Методи та завдання дослідження: теоретичні – з метою усвідомлення сутності та особливостей ЕОВ в основній школі під час навчання хімії, формулювання висновків проведеного дослідження тощо (абстрагування, аналіз і синтез, порівняння, узагальнення та ін.); емпіричні – для виявлення реального ставлення вчителів хімії в Україні щодо проблеми екологізації шкільної хімічної освіти (упорядкування та розробка анкети, електронне анкетування, педагогічне спостереження); математичні – для обробки отриманих результатів анкетування (метод реєстрування, ранжування, описова статистика).

Ефективна екологічна освіта, що формує екологічну свідомість у суспільстві, є основою для успішної реалізації концепції сталого розвитку в реальній практиці. Метою ЕОВ учнів є формування і розвиток екологічної та природоохоронної обізнаності; формувати такі особистісні якості учнів, щоб підготувати їх до активного захисту навколишнього середовища [8, с. 124].

Реалізація ЕОВ в навчальний процес в Україні базується на законах України «Про освіту» і «Про загальну середню освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») та Концепції екологічної освіти та виховання. В останньому документі зазначено, що одним із головних важелів у вирішенні екологічних проблем України є підготовка громадян з високим рівнем екологічної свідомості і культури [3].

Для екологізації освітнього та виховного процесу в СР прийнято ряд важливих документів: Концепція екологічного виховання та освіти на всіх ступенях шкіл в Словацькій Республіці та в системі безперервної освіти (2006), План дій реалізації Концепції екологічного виховання та освіти на всіх ступенях шкіл в Словацькій Республіці та в системі безперервної освіти – План дій виховання та освіти для сталого розвитку в Словацькій Республіці (2006), Регіональна концепція екологічного виховання, навчання та просвітництва до 2025 року (2015). Рамковим документом для створення програми навчання в цій області є Національна освітня програма «Екологічна освіта», розроблена Національним інститутом освіти в 2009 р., де ЕОВ класифікується як одна з семи міжпредметних наскрізних тем. У вступі документа дається визначення екологічної освіти та її мета: «Екологічна освіта та виховання дозволяє учням набувати знання, навички, зручності та звички для захисту та поліпшення навколишнього середовища, важливого для сталого життя на Землі. Це веде учнів до всебічного розуміння взаємозв'язку між людиною, організмами та середовищем, де екологічні, економічні та соціальні аспекти взаємопов'язані» [10].

Загострення екологічної ситуації у світі вимагає реформування освітньої системи насамперед в галузі природничих наук, права, гуманітарних наук тощо. Світова освітянська спільнота усвідомлює велику відповідальність за вирішення глобальних екологічних проблем крізь призму виховання особистості з високим рівнем екологічної культури, тому екологізація

навчання та виховання стає одним з пріоритетних напрямів розвитку світової освіти та виховання підростаючого покоління. Проблеми формування певних компонентів ЕОВ, свідомості та культури різних вікових груп висвітлені в педагогічних працях українських та словацьких науковців: у дошкільників і першокласників – М. Бартошова, Г. Гілберт, Л. Іщенко; в учнів 5–6 класів – О. Король; у дошкільників – Н. Кот, А. Фейкова; у молодших школярів – А. Адійова, Р. Бернатова, Е. Борнайова, О. Крюкова, Л. Шаповал; в учнів 7–11 класів – А. Балашакова, С. Лебідь, І. Сяська; в учнів ПТУ – Н. Величко, Л. Лук'янова, Н. Магура; у студентів ВНЗ – З. Галлайова, О. Мітрясова; в учнів основної школи – Г. Горка, І. Трохимчук; у школярів початкової та основної школи – І. Удовиченко, С. Ходурова; у школярів загальноосвітньої школи – В. Дубайова, Л. Келцова, О. Пруцакова, С. Шмалей; у підлітків – О. Лазебна, Т. Юркова та ін.

Аналіз навчально-методичної літератури в галузі шкільної екологічної освіти засвідчує, що в основі її побудови домінує міжпредметний підхід, та вказує на те, що зміст навчальних програм природничо-математичних і суспільно-гуманітарних шкільних дисциплін має значні потенційні можливості щодо формування екологічної свідомості. Питанням ЕОВ, формування екологічного світогляду, компетентності та екологічної поведінки засобами різних дисциплін присвячені праці українських та словацьких авторів: Н. Буринської, Т. Вороненко, Л. Вороніної, А. Грабового, О. Дакснерової, Я. Дюраньової, З. Дзурішінової, А. Копорцової, О. Заблоцької, О. Мітрясової, П. Сільни, Н. Штевулової – хімія; Е. Блажкової, В. Коваль, М. Крчмарової, Л. Орловської – математика; М. Колесник, С. Левків, Н. Магури, Л. Титаренко, Я. Фанчовічової, Д. Фазекашової – біологія; І. Голейової, Г. Глінкової, Я. Котькової, Л. Кошової, М. Крушницького, Я. Поціскової – географія; Г. Гривної, О. Лабенко – предмети гуманітарного циклу; Я. Дегро, Л. Маркович, С. Фітчакової – фізика; І. Павленко – мистецтво; К. Федорової, М. Ціха, Я. Шедіва – предмети технічного циклу; П. Пучікової – етика та ін.

Шкільний курс хімії має значні потенційні можливості для формування екологічної культури учнів. Передусім це стосується висвітлення глобальних екологічних проблем: забруднення навколишнього середовища техногенними речовинами; нестача сировинних ресурсів; радіаційне забруднення середовища; нераціональне використання енергетичних ресурсів; порушення озонового «екрана» Землі; кислотні опади і смог; скорочення площ лісів; парниковий ефект; опустелення земель; порушення екологічних функцій Світового океану; зменшення біологічної різноманітності; поширення захворювань людей тощо [1, с. 28].

«Одним із завдань шкільного курсу хімії є формування специфічних навичок поведінки з речовинами, умінь грамотно застосовувати знання з хімії в спілкуванні з природою, показати гуманістичну спрямованість хімії, її зростаючу роль у розв'язанні глобальних проблем людства, в тому числі захисті довкілля від забруднення промисловими і побутовими відходами, виховувати екологічну культуру учнів. Зв'язок хімії з життям потрібно розуміти широко, це не лише ознайомлення з продуктами хімічного виробництва, але й знання найважливіших хімічних процесів, котрі відбуваються в живих організмах, що спостерігається в побуті, природі, використання нових засобів навчання, через які розкриваються сучасні досягнення хімії та хімічних виробництв» [6, с. 119]. Про роль хімії в ЕОВ учнів говорять Н. Штевулова та А. Ештокова: «Завдяки хімії учні знайомляться з можливостями правильного використання хімічних сполук, дотримуючись екологічних принципів. Це передбачає, щоб ми вивчали хімічні елементи та сполуки не тільки з точки зору їх властивостей, а й з точки зору їх впливу на живі організми. Водночас ми повинні ознайомитися з принципами та методами хімічного аналізу окремих компонентів навколишнього середовища, з ефективним захистом від шкідливих речовин, а також можливостями їх мінімізації та ліквідації з навколишнього середовища» [11, с. 27].

Для з'ясування існуючих проблем для інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи нами було проведено дослідження-опитування вчителів хімії України, спрямоване на вивчення екологічної складової змісту шкільного курсу хімії основної школи та на пошук шляхів інтенсифікації ЕОВ шкільної молоді. Подібне дослідження в СР провела Я. Дюраньова. Нами було використано анкету цієї дослідниці, яку частково модифіковано та доповнено. Запропонована нами анкета https://docs.google.com/forms/d/15JAM159NCWf5h5BDAa4De5aR6JYZ04T_v2V0mDsFcAw/edit була надіслана вчителям шкіл України на електронні адреси шкіл практично в усі області (крім

ГЕНЕЗА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ ТА ОСВІТНІ СИСТЕМИ ЗА РУБЕЖЕМ

АР Крим). Опитування було анонімним. З ідентифікаційних відомостей необхідно було вказати рід (ж./ч.), місцезнаходження своєї школи (місто, селище, село) та педагогічний стаж.

В анкетуванні прийняли участь 200 вчителів хімії практично з усіх областей України з різним педагогічним стажем: до 5 років – 10 %, 6–10 років – 13,5 %, 11–15 років – 12 %, 16–20 років – 12 %, 21–25 років – 18,5 %, 26–30 років – 16 % і більше 30 років – 18 %. Місцезнаходження шкіл: села – 99 (49,5 %), селища – 18 (9 %), міста – 83 (41,5 %). Гендерний розподіл: 174 жінок (87 %) та 26 чоловіків (13 %).

Надалі розглянемо відповіді на питання однієї з частин анкети: «Чи погоджуєтесь Ви з наступними поясненнями існуючої проблеми інтегрування екологічної освіти та виховання в курс хімії в основній школі?». Мета запропонованих запитань – з'ясування існуючих проблем щодо інтегрування ЕОВ в курс хімії в основній школі. Було запропоновано оцінити такі варіанти пояснень існуючої проблеми: недостатня кількість часу на уроці, важкий зміст державної програми «Хімія» в основній школі, недостатня підготовка учнів, недостатня кількість матеріалів з екологічної проблематики, незацікавленість учнів екологічною проблематикою, недостатнє матеріально-технічне забезпечення кабінету хімії та нестача інформації про зарубіжний досвід ЕОВ.

Причина 1: *Недостатня кількість часу на уроці.*

Оскільки 89,5 % вчителів так чи інакше ствердно відповіді на таке пояснення проблеми, то можна зробити висновок про її важливість щодо екологізації освіти та виховання хімічної освіти в основній школі. Результати опитування наочно представлені на рис. 1.

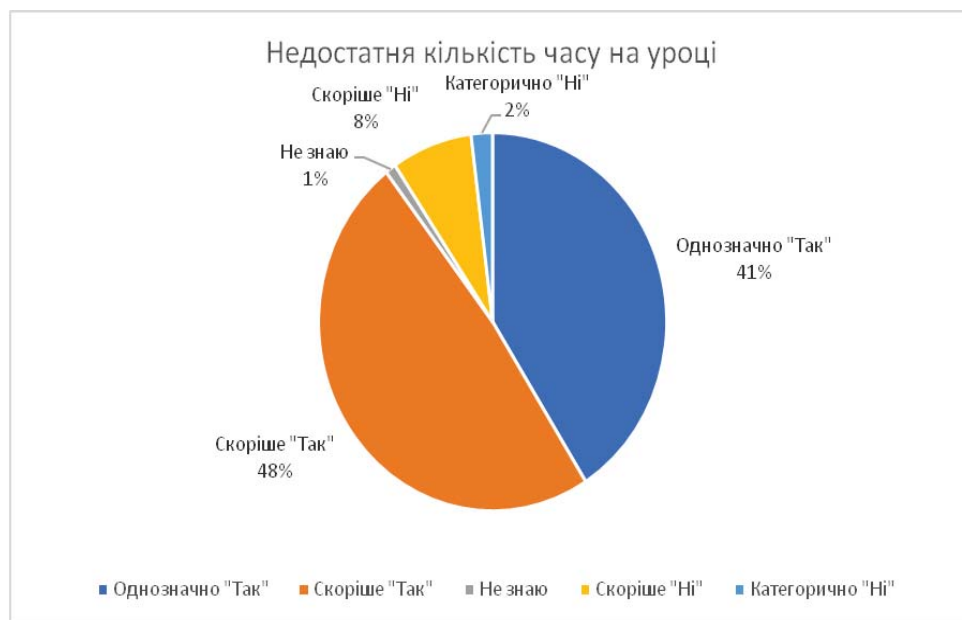

Рис. 1. Відповіді вчителів хімії щодо причини 1: *Недостатня кількість часу на уроці.*

Причина 2: *Недостатня часова дотація предмета «Хімія» в основній школі.*

Результати відповідей на таке пояснення існуючої проблеми повністю співпадають з результатами попереднього запитання, де 89,5 % вчителів підтримали пояснення проблеми недостатньою кількістю часу на уроці. Підсумок даних анкетування вчителів хімії СР показав, що недостатню часову дотацію предмета «Хімія» в основній школі та недостатню кількість часу на уроці словацькі вчителі хімії вважають головними проблемами в процесі інтегрування ЕОВ в курс хімії в основній школі. Результати наочно представлені на рис. 2.

Рис. 2. Відповіді вчителів хімії щодо причини 2: Недостатня часова дотація предмету «Хімія» в основній школі.

Причина 3: Важкий зміст державної програми «Хімія» в основній школі.

Аналіз результатів проведеного анкетування показав, що 21 % вчителів хімії, які прийняли участь в анкетуванні, однозначно вважає важкий зміст державної програми «Хімія» в основній школі існуючою проблемою інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи. Меншою мірою з цим твердженням погоджуються ще 37 % опитуваних, а 39 % респондентів не підтримують дане твердження.

Причина 4: Недостатня підготовка учнів.

Значна кількість вчителів хімії, які прийняли участь в опитуванні, вважають існуючою проблемою інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи недостатню підготовку учнів. Ствердно відповіли на дане твердження 72 % (15 % однозначно) респондентів; 21 % анкетованих різною мірою (1 % однозначно) не підтримали це твердження.

Причина 5. Недостатня кількість матеріалів з екологічної проблематики.

Результати наочно представлені на рис. 3.

Рис. 3. Відповіді вчителів хімії щодо причини 5: Недостатня кількість матеріалів з екологічної проблематики.

Для порівняння, лише 19 % вчителів хімії СР зазначили, що недостатня кількість матеріалів з екологічної проблематики є для них поясненням існуючої проблеми. З цього можна зробити висновок про недостатню кількість матеріалів екологічного змісту в Україні, необхідність створення більшої кількості центрів ЕОВ, розробки навчальних та методичних посібників з даної проблематики та надання інформації про зарубіжний досвід екологізації освітнього та наукового простору.

Причина 6: Незацікавленість учнів екологічною проблематикою.

Незацікавленість учнів екологічною проблематикою вважають поясненням існуючої проблеми інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи 53 % вчителів хімії (10 % однозначно), які взяли участь в анкетуванні. Категорично не згодні з таким твердженням 5 % опитуваних, 37 % – частково. Для порівняння, лише 11 % вчителів хімії СР зазначили, що незацікавленість учнів екологічною проблематикою є поясненням існуючої проблеми інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи. За результатами анкетування, проведеного в СР, з'ясовано, що 60 % вчителів хімії беруть участь у роботі над проектами екологічного спрямування та наводять приклади у процесі вивчення хімії з роботи над власними проектами [7, с. 68]. З тим, що більшість шкіл СР беруть участь в міжнародних екологічних проектах, що сприяє більшій зацікавленості учнів екологічною проблематикою та шляхами вирішення екологічних криз глобального та місцевого масштабів, пов'язана, на нашу думку, така відмінність в результатах. У процесі порівняння відповідей також з'ясовано, що 45 % вчителів хімії СР проводять на уроках хімії експерименти екологічного змісту і пояснюють це не тільки збільшенням зацікавленості хімією, а також формуванням зацікавленості до ЕОВ практичним досвідом [7, с. 74]. З цього можна зробити висновок про необхідність долучення шкіл України до міжнародних екологічних проектів та вивчення зарубіжного досвіду в цьому питанні.

Причина 7: Недостатнє виховання відповідальності з боку батьків.

Значна частина опитуваних – 33 % однозначно, 48 % частково – погоджуються з твердженням, що недостатнє виховання відповідальності з боку батьків є поясненням існуючої проблеми інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи. Різною мірою не згодні з цим твердженням 13 % опитуваних (категорично 2 %).

Причина 8: Нестача особистих знань екологічного спрямування.

Проаналізувавши відповіді на це твердження, було з'ясовано, що лише 32 % опитаних вчителів хімії (однозначно 6 %) погоджуються з поясненням існуючої проблеми екологізації змісту хімії нестачею особистих знань екологічного спрямування. 44 % скоріше не погоджуються з цим твердженням, а 17 % категорично не підтримують таке пояснення існуючої проблеми.

Причина 9: Недостатнє матеріально-технічне забезпечення кабінету хімії.

Найбільший відсоток опитуваних – 85 % (53 % однозначно) – погоджуються з поясненням існуючої проблеми інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи недостатнім матеріально-технічним забезпеченням кабінету хімії. Не згодні з цим твердженням 14 % (3 % категорично) вчителів хімії. Можна зробити висновок, що недостатнє матеріально-технічне забезпечення кабінету хімії є значущою проблемою на шляху внесення екологічної складової в зміст навчання хімії основної школи.

Причина 10: Нестача інформації про зарубіжний досвід екологічної освіти та виховання.

Результати відповідей наочно представлені на рис. 4.

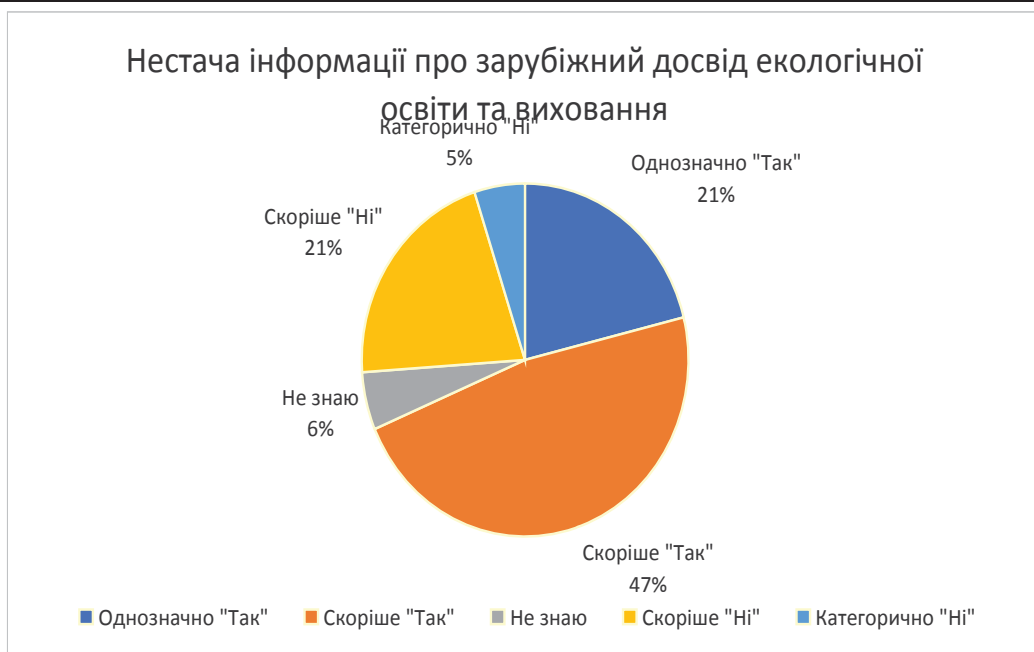

Рис. 4. Відповіді вчителів хімії щодо причини 10: Нестача інформації про зарубіжний досвід екологічної освіти та виховання.

Причина 11: *Не маю з цим жодних проблем (велика кількість тем в хімії прямо пов'язані з екологічною освітою та вихованням).*

Відродно зазначити, що 58 % вчителів хімії так чи інакше (12 % однозначно), які прийняли участь в опитуванні, не мають жодних проблем з внесенням екологічної складової в курс хімії основної школи, оскільки велика кількість тем в хімії прямо пов'язані з ЕОВ. Зустрічаються з такими труднощами 36 % анкетованих.

Таким чином, на основі аналізу результатів анкетування вчителів хімії України, можна виокремити наступні проблеми, вирішення яких покращить інтегрування ЕОВ в курс хімії основної школи:

- матеріально-технічне забезпечення кабінету хімії;
- часова дотація предмета «Хімія» в основній школі і як наслідок, кількість часу на уроці;
- виховання відповідальності з боку батьків;
- екологічна підготовка учнів та незацікавленість екологічною проблематикою;
- видання матеріалів з екологічної проблематики;
- вивчення зарубіжного досвіду ЕОВ та участь в міжнародних екологічних проектах.

Результати дослідження стануть корисними у процесі розробки стратегій модернізації освітньої системи в умовах реалізації євроінтеграційного курсу України, для якої сьогодні актуальним завданням є створення цілісної системи екологічної освіти, забезпечення її безперервності, екологічного виховання школярів з урахуванням кращого зарубіжного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранова О. Питання охорони природи на уроках хімії / О. Баранова // Біологія і хімія в школі. – 1997. – № 2. – С. 28–29.
2. Войтович А. Ю. Екологічне виховання учнів початкових класів загальноосвітньої школи (друга половина ХХ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / А. Ю. Войтович. – Дрогобич, 2016. – 272 с.
3. Про концепцію екологічної освіти в Україні. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=01E1O32CC0>
4. Скиба Ю. А. Формування у майбутніх екологів вмінь практичної реалізації принципів збалансованого розвитку / Ю. А. Скиба // Екологічний вісник. – 2013. – № 2. – С. 23–25.
5. Чайковська Г. Проектні технології як ефективний засіб формування екологічної культури студентів. / Г. Чайковська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2017. – № 3. – С. 106–113.

6. Щербина А. П. Екологічне виховання учнів на уроках хімії та в позакласній роботі / А. П. Щербина, В. М. Щербина // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 1. – С. 118–122.
7. Ďuroňová J. Učivo chémie na základných školách a environmentálna výchova / J. Ďuroňová: dizertačná práca – Banská Bystrica, 2013. – 93 s.
8. Izakovičová Z. Krajina ako objekt štúdia. Acta environmentalica universitatis comenianae (Bratislava) Tribúna. Vol. 15, 2 (2007). S. 123–130.
9. Klocoková J. Environmentálna výchova ako otvorený projekt vytvárania významov a praktík starostlivosti o svet. Sociológia 46, 2014, č. 5. S. 504–533.
10. Štátny pedagogický ústav 2009: Štátny vzdelávací program Environmentálna výchova. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/prierezove_temy/environmentalna_vychova.pdf
11. Številová N. Environmentálna chémia. / N. Številová, A. Eštoková // Technická univerzita v Košiciach. – Košice, 2009. – 137 s.

REFERENCES

1. Baranova O. Pytannia okhorony pryrody na urokakh khimii. [Environmental Issues at the Chemistry Lesson.] Biologiya i chimiya v shkoli. 1997. № 2. PP. 28–29.
2. Vojtovych A. Yu. Ekologichne vychovannya uchniv pochatkovykh klasiv zagalnoosvitnoi shkoly (druga polovyna XX stolittia): dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 [Environmental Education in Primary School Students in General Education (the second half of the 20th century)]/ Drohobych. 2016. 272 p.
3. Pro koncepciu ekologichnoi osvity v Ukraini. [Environmental Issues at the Chemistry Lesson.] Available at: <http://consultant.parus.ua/?doc=01E1O32CC0>
4. Skyba Yu. A. Formuvannya u majbutnich ekolohiv vmin praktychnoi realizacii pryncypiv zbalansovanoho rozvytku [Formation of Skills of Practical Implementation of Balanced Development Principles for Future Ecologists.] Ekologichnyj visnyk. 2013. № 2. PP. 23–25.
5. Chajkovska G. Proektni texnologii yak efektyvnyj zasib formuvannia ekologichnoi kultury studentiv. [Project Development Technologies as an Efficient Tool for the Formation of the Students' Environmental Culture.] Naukovi zapysky Ternopilskoho nacionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni V. Gnatyuka. Seriya: pedagogika. 2017. № 3. PP. 106–113.
6. Shherbyna A. P., Shherbyna V. M. Ekologichne vychovannya uchniv na urokakh khimii ta v pozaklasnij roboti. [Environmental Education at the Chemistry Lessons and Extracurricular Activities.] Naukovi zapysky NDU im. M. Gogola. Seriya: Psykologo-pedagogichni nauky. 2012. № 1. pp. 118–122.
7. Ďuroňová J. Učivo chémie na základných školách a environmentálna výchova / J. Ďuroňová: dizertačná práca. – Banská Bystrica. 2013. – 93 p.
8. Izakovičová Z. Krajina ako objekt štúdia. Acta environmentalica universitatis comenianae (Bratislava) Tribúna. Vol. 15, 2 (2007). PP. 123–130.
9. Klocoková J. Environmentálna výchova ako otvorený projekt vytvárania významov a praktík starostlivosti o svet. Sociológia 46, 2014, č. 5. PP. 504–533.
10. Štátny pedagogický ústav 2009: Štátny vzdelávací program Environmentálna výchova. Available at: http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/prierezove_temy/environmentalna_vychova.pdf.
11. Številová N., Eštoková A. Environmentálna chémia. Technická univerzita v Košiciach. Košice. 2009. 137 p.

Стаття надійшла в редакцію 27.11.2019 р.

УДК 7.01

DOI 10.25128/2415-3605.19.2.4

АЛЛА ДЯЧЕНКО

000-0003-4496-5931

diachenko.alla@ya.ru

кандидат педагогічних наук, доцент

Київська державна академія декоративно-прикладного

мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука

м. Київ, вул. М. Бойчука, 32